

DANMARKS NATIONALBANK

16. DESEMBUR 2020 — NR. 29

FØROYSKUR BÚSKAPUR

Hákonjunktururin í Føroyum niður í ferð

Trýst á arbeiðsmarknaðinum hóast lægri vøxtur

Arbeidsvirknið í Føroyum er høgt, arbeidssloysið sera lágt, og ein partur av búskapinum tørvar arbeidsmegi. Útflutningurin er hinvegin minkaður í ár, og hákonjunktururin hevur nátt tindinum á hesum sinni.

Karmarnir hjá vinnuni eru avgerandi fyri vakstrarmøguleikarnar

Produktiviteturin er øktur seinastu nógvu árinum, m.a. stuðlað av fiskivinnu- og handilsvinnupolitikkinum. Umráðandi er, at karmarnir hjá vinnuni frameftir tryggja framgongd í produktiviteturinum. Ein smidligur arbeiðsmarknaður er ein týðandi partur av hesum.

Loysn av komandi avbjóðingum eigur ikki at verða útsett

Vaksandi talið av eldri fólki saman við fáum fólki í arbeidssførum aldri, avmarkar møguleikan at fíggja høga tænaustøðið, ið er bygt upp seinastu árinum. Nú er umráðandi at ræðfesta ábøtur, ið tryggja javnvágina millum útreiðslur og inntøkur í framtíðini.

INNIHALD

- 2 INNGANGUR OG SAMANUMTØKA
- 4 FØROYSKI BÚSKAPURIN ER BUNDIN AT FÍSKAÚTFLUTNINGI
- 6 NÝTSLAN HEVUR VERIÐ STUÐLAÐ AV GONGDINI Á ARBEIÐSMARKNAÐINUM
- 8 BÆÐI HÚSARHALD OG VINNA ERU VÆLBJÁLVAÐ
- 11 BÆÐI STUTT- OG LANGTÍÐAR AVBJÓÐINGAR FYRI FÍGGJARLIGA HALDFØRIÐ

Inngangur og samanumtøka

Føroyski búskapurin hevur verið í stórari framgongd seinastu mongu árinum. Størri veiða og vaksandi prísir hava ført við sær høggar inntøkur í útflutningsvinnuni, ið hevur økt lønarlagið til sama støði sum í Danmark, sí mynd 1.

Góða búskaparliga gongdin hevur verið stuðlað upp undir av einum munandi vøkstri í produktiviteti. Bæði í ali- og uppsjóvarvinnuni¹ er virkseimið miðsavnað á færri virkjum og reiðaríum, og hetta hevur ført við sær, at vinnugreinarnar eru vorðnar meira lønandi.²

Vinna og húsarhald í Føroyum hava nýtt framgongdina til at betra um sína figgjastøðu. Samanborið við árinum undan figgjarkreppuna, hava tey verið væl bjálvað til at mæta búskaparligu afturgongdini, sum kom av Covid-19 í ár, ið rakti bæði føroyska og altjóða búskapin.

Covid-19 rakti Føroyar í mars mánaði. Heilsukreppan fekk skjótt avleiðingar fyri búskapin orsakað av tiltøkum, ið vórðu sett í verk fyri at basa smittuni. Føroyska strategiin, ið er nýtt til at basa smittuni, hevur eydnast væl, og tí hevur ikki verið tørvur á longri ella harðari tiltøkum fyri at forða smittuspreiðingini, sí mynd 2.

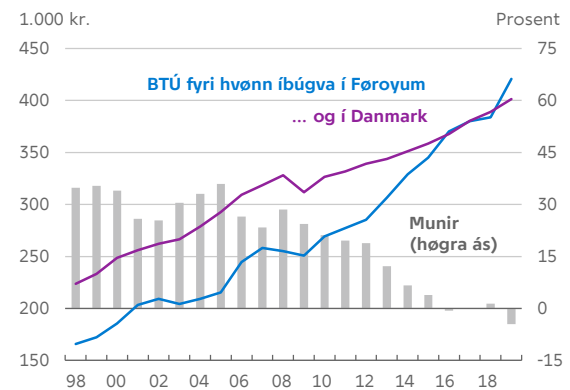
Vinnubygnaðurin hevur stuðlað upp undir hákonjunkturin

Covid-19 hevur kring allan heimin serliga rakt virkseimið hjá ferðavinnufyrirøkum. Tað sama ger seg galdandi í Føroyum. Ferðavinnan fyllir tó sera lítið í búskapinum. Hinvegin hevur fiskavørútlutningurin stóran týdning fyri føroyska búskapin. Eftirspurningurin eftir fiski, og sum heild matvørum, er minni viðkvæmur yvirfyri konjunktursveiggjum, enn aðrar vørur. Føroyski útflutningurin er tíska í minni mun ávirkaður av sveiggjum í altjóða búskapinum.

Altjóða afturstigið og óvissu útlitini hava tálmað fiskaprísirnir. Tó hava ali- og fiskivinnan nýtt verandi veitingarkervi, til at leggja um stóran part av söluni

Stór vælfærdarframgongd í Føroyum undir uppgongutíðunum

Mynd 1

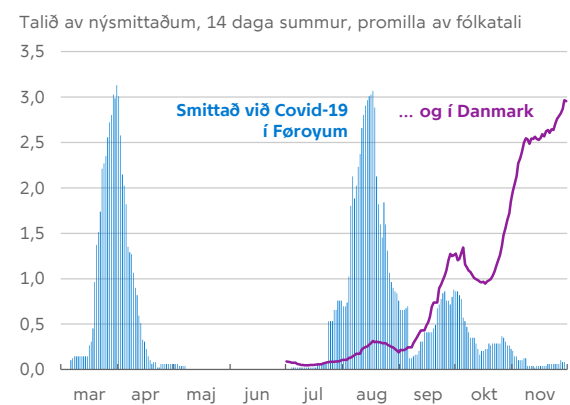

Viðm.: Leypandi prísir. BTÚ fyri 2019 í Føroyum er mett av Hagstovu Føroya og Búskaparráðnum.

Kelda: Danmarks Statistik, Hagstova Føroya og egnar útrokningar.

Smittuútbrotið í Føroyum varð skjótt avbyrgt

Mynd 2

Viðm.: Smittutalið í Danmark verður víst frá 1. juli vegna muni á teststrategium í fyrsta hálvárið.

Kelda: Landslæknin, Hagstova Føroya, Statens Serum Institut, Danmarks Statistik og egnar útrokningar.

1 Uppsjóvarfiskur eru fiskasløg, ið ikki liva á havsins botni. T.d. makrelur og sild.

2 Eginpeningsavkastid í fiskivinnuni og alivinnuni er vaksið í uppgongutíðunum, samstundis sum talið av fyrirøkum er minkað. Sí roknskaparhagtøl hjá Hagstovu Føroya.

frá matstovukundum til smásølu. Samstundis hava fyrirtøkurnar ikki minkað um íløgurnar, ið skal síggjast í ljósinum av, at tær vóru vælkonsolideraðar áðrenn Covid-19 byrjaði at gera um seg. Hetta hevur verið við til at bjarga føroyska búskapinum.

Lønarískoyttisskipanin og hjálparpakkar til vinnuna hava harafturat stuðlað búskapinum í ár. Í summum vinnugreinum er eftirspurningurin stórur; í byggi-vinnuni er lønarvøksturur umleið 4 prosent og enn tørvar arbeiðsmegi. Í september varð endurgjaldið fyri lønarútreiðslur steðgað, og bæði løntakaratalið og arbeiðsloysistalið eru á umleið sama støði, sum áðrenn farsóttin fór at gera um seg, sí mynd 3. Sostatt er framvegis hákonjunkturur í Føroyum, hóast búskapurin hevur fingið ein stoyt í ár.

Altjóða felagsskapir meta heimsbúskapin vera í einum altjóða lágkonjunkturi, ið fer at taka langa tíð um at koma fyri seg.³ Hetta ávirkar útlitini fyri einum lítlum og opnum búskapi sum tí føroyska. Hóast føroyski útflutningurin ikki ávirkast eins nógv av altjóða sveiggjum, trýstir minkaða keypsorkan og økta óvissan á útflutningsmarknaðinum prísir á fiski niður. Útflutningsfyrirtøkurnar mugu tí vænta lægri inntøkur næstu árin, og føroyski búskapurin hevur helst nátt hámarkinum á hesum sinni.

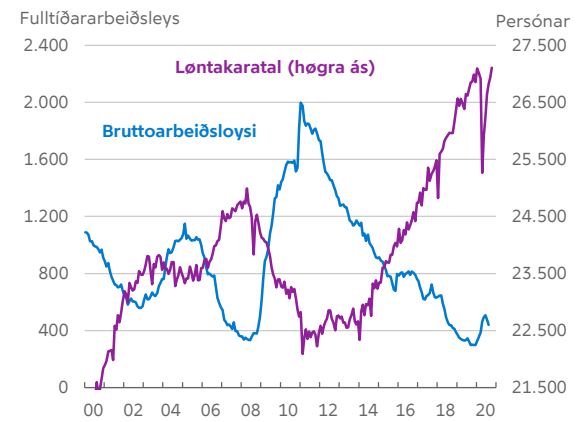
Vaksandi talið av eldri fólki er ein avbjóðing fyri landskassan

Landskassin megnar at gjalda tær øktu útreiðslurnar í ár. Hetta hevur verið við til at halda búskapinum uppi. Sæð í altjóða høpi er skuldin hjá landinum lítil. Tað, at arbeiðsloysisskipanin hevur fíggað lønarískoytið, hevur verið við til at tálma útreiðslurnar, sum landskassin hevur havt av Covid-19. Ein skynsamur fíggarpolitikkur, har spart verður upp í góðum tíðum, er avgerandi fyri at kunna føra ein stabiliserandi fíggarpolitikk.

Vaksandi talið av eldri fólki í Føroyum fer at vikna um langtíðar fíggarliga haldførið. Fyri at varðveita høga tænaustøðið til borgararnar, sum er uppbyggt yvir eitt longri áramál, eigur landsstýrið at raðfesta trupulleikan meðan tíð er til tess. Eitt nú kann tað at krevja inn øðrvísi sløg av skatti, betra um fíggarliga haldførið.

Arbeiðsloysið er enn sera lágt

Mynd 3

Kelda: Hagstova Føroya.

³ Altjóða Valutagrúnnurin, IMF, A Long and Difficult Ascent, *World Economic Outlook*, oktober 2020 (*leinkja*).

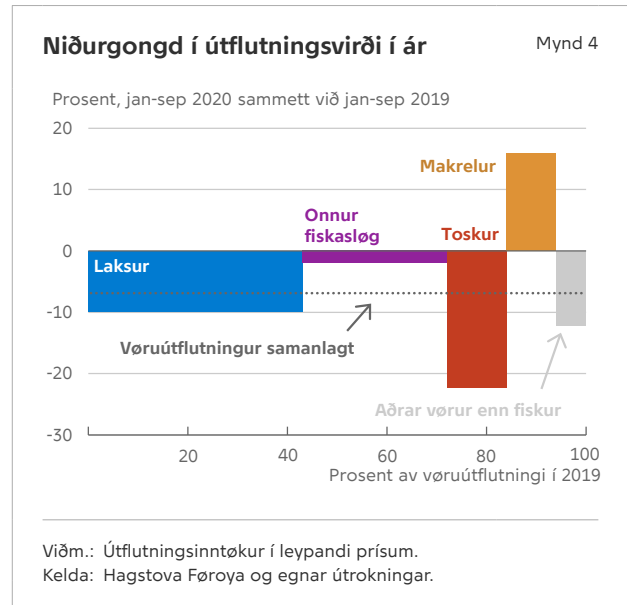
Føroyski búskapurin er bundin at fiskaútflutningi

Fiski- og alivinnan eru drívmeigin í føroyska búskapinum, og útflutningurin av fiski telur meir enn 95 prosent av øllum vøruútflutninginum. Ferðavinnan hevur havt stóra framgongd seinastu árin, men stendur enn fyri einans tveimum prosentum av BTÚ.⁴ Føroyski búskapurin er tískil rættiliga eintáttaður og sera viðkvæmur yvirfyri viðurskiftum, ið kunnu ávirka útboðið, sum t.d. veður ella broytingar í fiskastovnunum⁵. Hóast tað eru útflutningsvinnurnar mótstøðuførar. Hetta kemur fyrst og fremst av, at útflutningur av fiski ikki verður so hart raktur av altjóða konjunktursveiggjum, sum galdandi er fyri matvørur sum heild.⁶

Alivinna, uppsjóvarfloti og botnfiskiskapur kunnu harafturat, í ein ávísan mun, metast sum hvørt sítt vinnuøki. Tað merkir, at gongdin í virkseinum ikki neyðturviliga er eins hjá ymsu fiskasløgunum. Samstundis hava hesar vinnur víðkað um solumøguleikarnar seinastu áratíggjuni, og eru eyðkend av størri fjølbroytni bæði viðvíkjandi landafrøði og vørusløgum. Føroyski búskapurin er tí mettur at vera sterkari í dag, enn hann var fyri 10-15 árum síðani.

Fiskavøruútflutningurin hevur rokkið hámarkinum á hesum sinni

Samanborið við í fjør, er virðið á útflutninginum minkað við 7 prosentum teir fyrstu 9 mánaðirnar í ár. Útflutningurin er minkaður orsakað av laks og toski, sí mynd 4. Fallið í útflutninginum skal tó síggjast í ljósinum av ovurstóra vøkstrinum í útflutninginum í 2019. Búskaparráðið metir, at BTÚ í leypandi prísnum vaks við 11 prosentum í 2019⁷, serliga orsakað av útflutninginum av fiski.

Niðurgongdin í útflutninginum samsvarar við, at óvissan á útflutningsmarknaðinum øktist munandi, tá ið Covid-19 byrjaði at gera um seg í vesturheiminum. Hetta hevði við sær at goymslurnar av fiski øktust, ið síðani trýsti prísirnar niður.

Útflutningsfyrirtekurnar fingtu tó skjótt tillagað søluna frá at vera til vinnugreinar, ið vórðu hart rakt av heilsukreppuni, til aðrar í framgongd. Stórir partur av søluni er sostatt fluttur frá matstovuvinnu og catering til tilvirkaðar vørur, ið verða seldar til matvøruhandlar. Tillagingin hevur forðað fyri eini størri niðurgongd í mongdum, men selt hevur verið til lægri prísir.

4 Ferðavinnan hevði eina samlaða bruttovirðisøking á 2,1prosent í 2017. Sí Hagstova Føroya, Vitjandi ferðafólk, 2011 til 2018, Búskaparískoyti, mai 2019 (leinkja).

5 Sí kassa 2 í hjá Sune Malthe-Thagaard og Flora Nagy, Arbeidsmarknaðurin trýstir av lágum arbeiðsloysi, *Danmarks Nationalbank Analyse (Færøsk økonomi)*, nr. 22, novembur 2019 (leinkja).

6 Í hvønn mun matvørur ávirkast av konjunktursveiggjum, sí Adrian Michael Bay Schmith og Helle Eis Christensen "Stort fald i dansk eksport, mens sammensætningen kan være en stødpude", *Danmarks Nationalbank Economic Memo*, nr. 8, juni 2020 (leinkja).

7 Í tíðarskeiðinum 2013 - 2018 er BTÚ í leypandi prísnum økt við nærum 6 prosentum í miðal árliga.

Niðurgongdin í inntøkunum av útflutningi bendir tískil á, at fiskur er seldur fyri ein lægri prís. Samanborið við samlaða heimshandilin, ið er lækkaður nærum 11 prosent, er fallið í føroyska útflutninginum á 7 prosent tó meira avmarkað. Altjóða lágkonjunktururin fer tí væntandi at minka um keypiorkuna á útflutningsmarknaðinum frameftir, og soleiðis at tálma prísunum. Føroyskar fyrítøkur njóta í løtuni ágóðan av at hava konsoliderað seg tey seinastu árin. Bæði eginpeningsavkastið og eginpeningsfíggingin er vaksin nógv í uppgongutíðini, sí mynd 5, og samstundis er kredittveitingin sum heild vaksin seinni enn búskapurin.⁸ Fyrítøkur eru tískil nóg mótstøðuførar til at mæta lækkaðu prísunum.

Karmarnir hjá vinnuni eru avgerandi fyri vakstrarmøguleikarnar

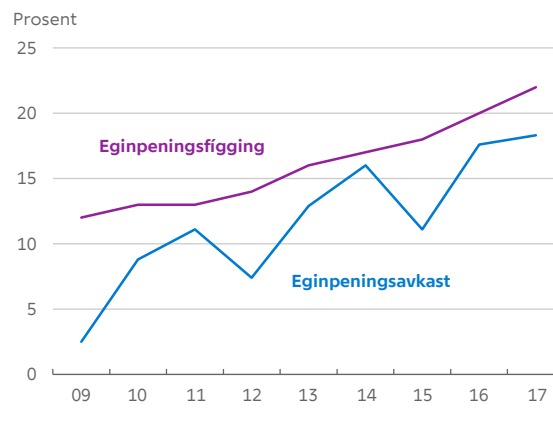
Tað hevur stóran týðning fyri búskapin, at karmarnir hjá vinnuni fremja møguleikarnar hjá útflutningsfyrítøkunum at røkka eitt produktivitetsstøði, ið er á eins høgum støði, sum hjá altjóða kappingarneytunum. Hetta kann millum annað gerast við góðari og støðugari marknaðaratgongd og við burðardyggum og miðsavnaðum fiskiskapi.

Handils- og fiskivinnuavtalur eru ein treyt fyri at útflutningsfyrítøkur kunnu fáa høgur inntøkur. Í eini tíð við alsamt størri trýsti á alheimsgerðini, gerst arbeiðið hjá landsstýrinum við handilsavtalum uppáttur meira umráðandi. Tá ið Stórabretland fer úr ES, verður eitt strandarland afturat við samráðingarborðið. Tað økir um óvissuna fyri framtíðar avtalum, hóast landsstýrið hevur fingið eina fyribils avtalu í lag, um at leingja núverandi treytir við Stórabretland. Verða nýggjar samhandilsavtalur gjørdar við størri lond, fer tað at medvirka til, at føroyski búskapurin verður enn sterkari, tí solumøguleikarnir hjá útflutningsfyrítøkunum víðkast.

Í januar samtykti løgtingið eina nýggja fiskivinnuskipan, sí kassa 1. Fiskivinnupolitikkurin eigur at styðja upp undir produktivan fiskiskap, við at fremja umsetligheit í kvotum og veiðirættindum, sum millum annað fremur miðsavnan av fiskiflotanum.⁹ Tað er umráðandi, at lönsemið í eini tilfeingisvinnu sum fi-

Fyrítøkur hava bjálvað seg gjøgnum uppgongutíðirnar

Mynd 5

Viðm.: Eginpeningsfíggingin vísir eginpening hjá ikki-fíggarligum fyrítøkum í mun til samlaðu passivini. Eginpeningsavkastið vísir avkastið hjá fyrítøkunum í mun til eginpeningin.

Kelda: Hagstova Føroya og Det Systemiske Risikoråd, Krav til de færøske banker, Analyse, marts 2020.

Nýggj fiskivinnulóggáva í Føroyum

Kassi 1

Løgtingið samtykti tann 21. desember í 2019 eina nýggja fiskivinnulóggávu, sum varð sett í gildi um ársskiiftið. Fiskivinnulóggávan fevnir m.a. um:

- Avtøka av uppboðssølu av kvotum, sum vóru 8-ára loyvi, og loyvini eru longd til 12 ár.
- Víðkan av møguleikanum fyri útlendskum ognarskapi frá 0 til 25 prosent av fiskivinnuni.
- Ynski um fulla umsetligheit í fiskivinnuni, ið merkir, at møguligt skal vera at keypa kvotur og loyvir.

Nýggja fiskivinnulóggávan fer væntandi at geva tað sama í skattinntøkum sum tvey tey undanfarnu árin við at umleggja inntøkur frá uppboðssølunum til øktan skatt á veiðina.

Tað eru fleiri útjavningarpolitisk atlit í fiskivinnupolitikkinum. Frá einum samfelagsbúskaparligum sjónarhorni er tað umráðandi, at fiskiskapurin er lívfrøðiliga burðardyggur og hevur fleksibilitet og umsetligheit í kvotum og veiðirættindum.

⁸ Sí Sune Malthe-Thagaard og Flora Nagy, Arbejdsmarkedet presset af meget lav ledighed, *Danmarks Nationalbank Analyse (Færøsk økonomi)*, nr. 22, november 2019 (*leinkja*).

⁹ Sí t.d. Thor Bjørndal og Gordon R. Munro, *The Economics and Management of World Fisheries*, Oxford University Press, 2012.

skivinnan, stuðlar upp undir langsiktaðar produktivitetshækjandi íløgur. Tað tryggjar, at nátturutilfeingið verður nýtt á skynsaman hátt. Yvirkapasitetur í fiskivinnuni minkar um gjaldfærið í vinnuni, og skipanin eigur at forða fyri hesum.

Ferðavinnan er hart rakt og útlitini eru óviss

Meðan framleiðslufyrirkunur í stóran mun hava tarnað búskaparliga stoytinum, er ferðavinnan hart rakt av tiltøkum, ið eru sett í verk fyri at tálma smittu-spreiðingini. Tað eru jú tiltøk, ið darva altjóða ferðingini.

Gistingarhús og líknandi hava verið fyrri eini munandi afturgongd í tali av gistingum, og tað hevur havt við sær lækkandi virksemlu í tilhoyrandi vinnunum, sí mynd 6. Ábendingar eru um, at virksemlu er vaksið meir í summar enn talið av gistingum. Tað kann vera tekin um, at vinnan hevur góðar vónir fyri framman.

Niðurgongdin í talinum av gistingum rennur saman við økingini av seingjarplássum við millum annað tveimum nýggjum gistingarhúsum, sum eisini økir um vandan fyri tapi hjá ferðavinnuni. Útlitini fyri ferðavinnuna eru enn óviss og í stóran mun tengd at, hvussu gongdin við farsóttini verður.

Hóast ferðavinnan fevnir um ein avmarkaðan part av føroyska búskapinum, stendst týðningarmikið avleitt virksemlu av henni. Ferðavinnan økir millum annað um fjølbroytni í føroyska búskapinum, so hann við tíðini gerst minni tengdur at fiskavøruútflutningi, og framtíðir kann ferðavinnan eisini skapa inntøkur og arbeiði í útjaðaranum.

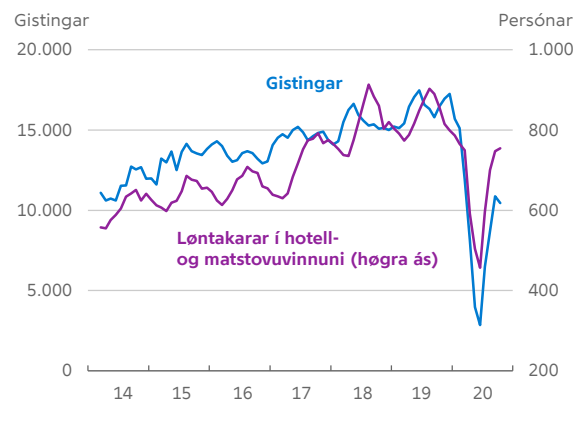
Nýtslan hevur verið stuðlað av gongdini á arbeiðsmarknaðinum

Innlendis eftirspurningurin hevur verið við til at stuðla upp undir búskapin í ár. Nýtslan hjá húshaldunum hevur verið størri enn vanligt, ið millum annað kemur av avmarkaðum møguleikum, fyri at ferðast uttanlands. Føroyingar hava tí í stórri mun hildið summarfrítíðina í Føroyum. Sølun av matvørum og ymsum tilfari til innbúgv var hvør sær um 13 prosent hægri í øðrum ársfjórðingi samanborið við í fjør, sí mynd 7.

Høga nýtslan innanlands er millum annað ein avleiðing av, at Føroyar hava havt eina effektiva strategi

Stór niðurgongd í ferðavinnuni leggur trýst á hotell- og matstovuvinnuna

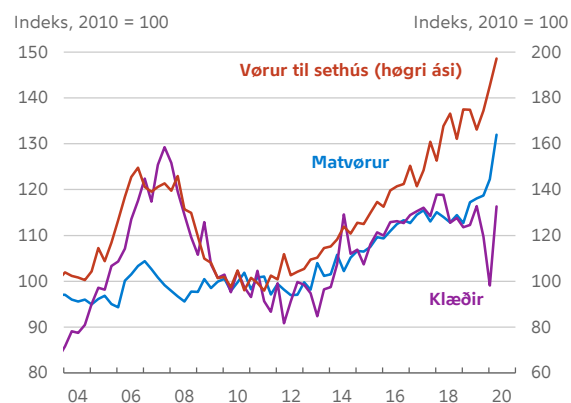
Mynd 6

Viðm.: Báðar seriar eru 3 mánaðar glíðandi miðaltal.
Kelda: Hagstova Føroya og egnar útrokningar.

Stórus umsetningur í smásølu í fyrstu helvt av 2020

Mynd 7

Viðm.: Myndin vísir smásøluumsetning í veruligum prísnum.
Kelda: Hagstova Føroya.

til at tálma smittuspreiðingini. Síðani 1. juli eru fleiri enn 165.000 kanningar gjørðar, sum svarar til 3 ferðir fólkatalið í landinum. Stóri testkapasiteturin, sum serliga verður nýttur við landamørkini, hevur lætt um smittusporingina. Sæð burtur frá almennu tilmælu- num um reinføri, eru ongar avmarkingar ásettar vinnulívnum í løtuni.

Ymsu hjálparpakkarnir, ið vóru settir í verk vegna koronufarsóttina, hava stuðlað upp undir nýtsluna, sí kassa 2. Lønarískoyttisskipanin hevur avmarkað inntøkumissin, og hevur hildið hondina undir húsar- høldunum, ið soleiðis hava varðveitt bjartskygnið og harvið somu nýtslu sum áður.

Stóra nýtslan førir við sær øktan innflutning, tí góð 20 prosent av nýtsluni hjá húsarhaldunum verður innflutt úr útlondum. Innflutningurinn av bilum min- kaði tó munandi í vár, og tapið er ikki vunnið inn aftur. Orsøkin er, at innflutningur av bilum serliga er knýttur at ferðavinnuni, ið nýtir bilar til útleigan.

Skjót tillaging á arbeiðsmarknaðinum

Lønarískoyttisskipanin varð dúgliga nýtt. Hægsta talið av fólki í skipanini var 4.000, ið svarar til umleið 15 prosent av arbeiðsmegini. Hetta hevur verið við til at minka um uppsagnir í tænastráttinum, sum misti ein part av umsetninginum undir afturlatingini.

Hóast lønarískoyttisskipanin kom í gildi, vaks ar- beiðsloysið kortini við 1.650 persónum í apríl mánaði. Arbeiðsloysið var størst í gisti- og matstovuvinnuni og í flutningsvinnuni. Í juli var arbeiðsloysið tó longu aftur á sama støði sum árið fyri. Samansetingin er tó broytt. Meðan gisti- og matstovuvinnan enn hava lægri løntakaratal enn í mars, er talið av løntakarum økt í handilsvinnuni, sí mynd 8. Hendan gongdin bendir á ein smidligan arbeiðsmarknað, har arbeiðs- megi í størvum við útliti til afturgongd, flytur seg til vinnugreinar í framgongd.

Føroyski arbeiðsmarknaðurin hevur ein innbygdan stoytdoyvara

Stutta arbeiðsniðurgongdin í vár hevði ikki við sær, at fleiri fólk gjørdust arbeiðsleys, men at vinnutítleikin minkaði. Orsøkin er, at ein lutfalsliga stórur partur av teimum, sum mistu arbeiðið, vóru ung, eldri ella útlendsk arbeiðsmegi. Vanliga hava hesi í størri mun lyndi til at detta úr arbeiðsfjöldini.

Eitt eyðkenni við føroyska arbeiðsmarknaðinum er, at arbeiðsmegin er sera viðkvom yvirfyri konjunktur- broytingum. Føroyingar við førleikum innan byggi-

Hjálparpakkar til húsarhald og fyrítøkur

Kassi 2

Í vár samtykti landsstýrið eina røð av hjálparpakku til húsarhald og vinnu, orsakað av búskaparligu óvissuni av Covid-19.

Hjálparpakki 1

Endurgjald av lønum vegna sjúku til fyrítøkur, umframt at innlating og rindan av MVG fyri fyrsta ársfjórðing varð útsett í trýggjar mánaðar. Harumframt varð lønarískoyti á í mesta lagi 20.000 krónur um mánaðan veitt teimum, ið arbeiða niðursetta tíð, og eitt ískoyti til sjálvstøðugt vinnurekandi.

Hjálparpakki 2

Ískoyti til fyrítøkur ið høvdu niðurgongd í umsetningi veg- na Covid-19. Skipanin fyri ískoyti til niðursetta arbeiðstíð (í hjálparpakka 1) varð víðkað til eisini at fevna um arbeiðandi pensjónistar.

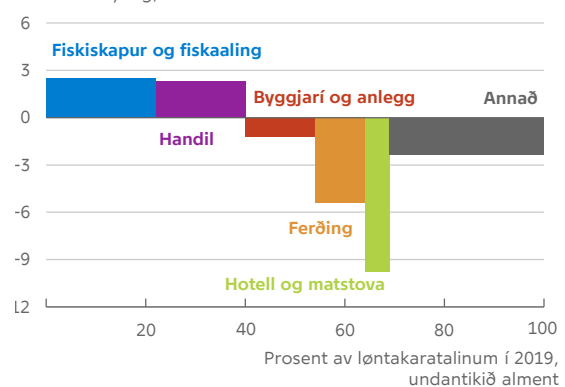
Hjálparpakki 3

Fíggarligur stuðul til ferðavinnuna (hotell, ferða- skrivstovur, flutning, matstovur, upplivingar o.a.) og mentanarøkið, sum finga endurgjald fyri partar av føstu útreiðslunum. Harumframt setti Framtaksgrunnur Føroya 30 milliónir krónur til taks sum váðafúsar kapitalur hjá ferðavinnuni í 2020 og 2021.

Løntakararnir hava tillagað seg skjótt

Mynd 8

Prosentbroyting, februar til oktober 2020

Viðm.: Fiskiskapur og fiskaaling fevna eisini um fiskatilvirking.
Kelda: Hagstova Føroya og egnar útrokningar.

vinnu og farmaflutning eru umbidnir í útlondum, og tað medvirkar til eina lutfalsliga smidliga arbeiðsmegi.¹⁰ Broytingar í arbeiðsfjöldini í Føroyum avmynda eisini, greiðari enn í nógvum øðrum londum, tá ið tey gomlu og ungu fara inn á og av arbeiðsmarknaðinum.

Útlenski arbeiðsmegi hevur eisini við sær, at arbeiðsfjöldin veksur í uppgongutíðum og minkar, tá gongdin vendir. Tað ger seg serliga galdandi fyri ófaklærda arbeiðsmegi, ið soleiðis er við til skapa ein stoytdoyvara á arbeiðsmarknaðinum.

Sum heild hevur innlendis flytforið á føroyska arbeiðsmarknaðinum verið gott. Gongdin seinastu 20 árin hevur verið, at arbeiðsorkan í fiskivinnuni er minkað. Tað hevur havt við sær, at ein stórir partur av løntakarunum í fiskivinnuni eru farin í aðrar vinnur, t.d. almenna ella privata tænastrátt. So leingi produktivitetsvøkstur er í útflutningsvinnuni, væntast hendan gongd at halda fram í fiskivinnuni og síðani í alivinnuni. Umráðandi er, at stuðlað verður uppundir ta neyðugu og framhaldandi tillagingina á arbeiðsmarknaðinum, t.d. við móguleikum fyri eftir-útbúgving.

Trýst á arbeiðsmarknaðinum hóast lægri vøkstur

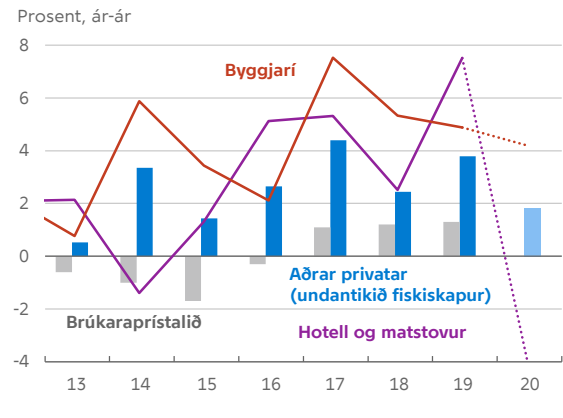
Lága arbeiðsloysið, sum í stóran mun ikki hevur verið merkt av niðurgongdini seinasta hálva árið, bendir á, at arbeiðsmarknaðurin er undir trýsti. Móguleikin fyri trot á arbeiðsmegi er til staðar, og tað kann økja um vandan fyri einum ovurhitaðum búskapi. Burtursæð frá teimum hart raktu vinnugreinunum innan gisti- og matstovur, hava lønirnar sum heild ikki verið stórvegis ávirkaðar av, at Føroyar fóru niður í ferð í vár, sí mynd 9.

Serliga byggivinnan, har lønirnar eru nógv hækkaðar seinnu árin, og har tørvur enn er á arbeiðsmegi, eru tekin um at arbeiðsmarknaðurin er sperdur. Arbeiðsloysið er lágt, lønirnar høggar og tørvurin á arbeiðsmegi hevur verið stórir í langa tíð.

Útlenski arbeiðsmegin er ein týðningarmikil liður á føroyska arbeiðsmarknaðinum og tískil í føroyska búskapinum. Tí er umráðandi fyri búskapin, at føroysku fyrirkunur hava nógv góðan móguleika

Framhaldandi góð lønarhækkan

Mynd 9

Viðm.: Lønurvøksturin er roknaður út frá einum implisittum lønarindeksi grundað á lønargjaldingar og løntakaratalinum. Fiskivinnan er ikki íroknað, tí lønirnar í fiskivinnuni eru tætt knýttar at inntøkuni hjá skipunum. Lønirnar í fiskivinnuni eru tí eitt slag av avlopsbýti, sum ikki gevur eina rætta mynd av generella lønartrýstinum í Føroyum vegna t.d. vantandi arbeiðsmegi. Tøluni fyri 2020 eru grundað á gongdina frá januar til oktober.

Kelda: Hagstova Føroya og egnar útrokningar.

fyrir at útvega sær útlenski arbeiðsmegi frá londum uttan fyri ES. Tað er serliga galdandi, tá partar av búskapinum er í vanda fyri ovurhitan, sum stóðan enn er í byggivinnuni.

Bæði húsarhald og vinna eru væl bjálvað

Búskaparliga framgongdin síðani 2013 hevur havt við sær, at lønirnar hjá húsarhaldinum eru øktar munandi, og føroyingar hava fingið størri fíggarligt rásarúm. Talið av fólki, ið meta seg vera før fyri at spara pening saman, er vaksið við 20 prosentstigum í síðani 2013 til 75 prosent.¹¹ Hetta sæst aftur hjá bankunum, har húsarhaldini hava økt innlánini meir enn útlánini í uppgongutíðunum, sí mynd 10.

Meginparturin av ognunum hjá føroysku húsarhaldinum eru knýttar at sethúsinum, og tí er bústaðarmar-

10 Núverandi lóggáva veitir skattafyrirminir við at arbeiða uttanlands, sum eru skeiklandi. Ein lækkan av hesum skattafyrirminum hevði økt um bæði strukturella arbeiðsútbóðið og skattainntøkurnar í Føroyum.

11 Sí konjunkturbarometrið fyri húsarhald hjá Hagstovu Føroya.

knaðurin høvuðsváðin fyri húsarhaldini. Umleið helvtin av útlánunum hjá føroysku bankunum fer til húsarhaldini, sum í høvuðsheitum er til bústaðarfígging.

Lántøkan hjá húsarhaldunum er økt við meir enn 20 prosentum síðani byrjanina av 2014, og lántøkan fer enn í størsta mun til sethúsafígging. Lántøkan frá donskum realkredittstovnum, ið fevnir um umleið 30 prosent av samlaða bústaðarfíggingini í Føroyum, er harafturat vaksin við yvir 17 prosentum í sama tíðarskeiði. Kredittvøksturinn hevur tó verið avmarkaður, tá hugsað verður um framgongdina í inntøkum og vaksandi sethúsaprísunum.

Framvegis framgongd á sethúsamarknaðinum

Sethúsaprísirnir í Føroyum eru øktir nógv seinastu árin. Hækkingin er millum annað komin av lágari rentu, hægri inntøkum og fólkatilflyting vegna góðu búskaparligu framgongdina. Í ár hevur gongdin á sethúsaprísunum verið tann sama, tó við eini ferð, ið er eitt vet lægri, sí mynd 11.¹²

Lági prísvøksturinn á sethúsum í miðstaðarøkinum kann millum annað standast av, at høgu prísirnir nú hava fingið nøkur húsarhald at flyta út á bygd. Harumframt kann tað vera, at byggivirksemið í Tórshavn seinnu árin hevur næktað nakað av eftirspurninginum, sum so eisini tálmar prísvøkstrinum.

Samstundis fer Eysturoyartunnin at minka nógv um tíðina, tað tekur at ferðast millum Havnina og suðurendan av Eysturoynni, og ger tað meira *attraktivt* at búseta seg í stóru byggunum á Skálafjørðinum, ið eisini stuðlar upp undir prísvøkstri á hesum økjum.¹³

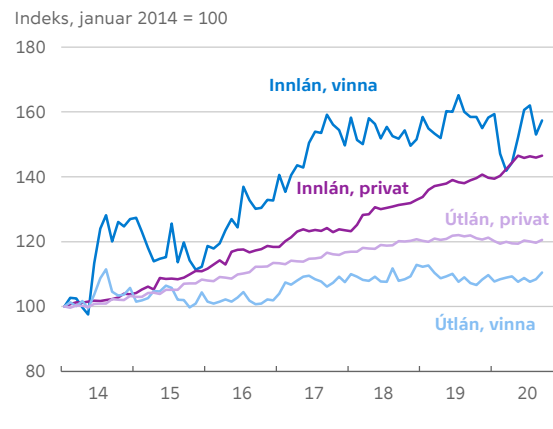
Avmarkað ávirkan av koronafarsóttini í føroysku bankunum

Eginpeningsavkastið hjá teimum føroysku bankunum minkaði ógvusliga í fyrsta ársfjórðingi í 2020, sí mynd 12. Óvissan kring avleiðingarnar av farsóttini var stór, og tað hevði stóra afturgongd á figgjarmarknaðinum við sær. Bankarnir vórðu tí raktir av afturgongd í kurstapi samstundis sum teir bókaðu mettari niðurskrivingar.

Serliga gisti- og matstovuvinnan varð rakt. Hesar vinnurnar fevndu tíska um ein stóran part av niður-

Innlán hjá føroyskum kundum vaks

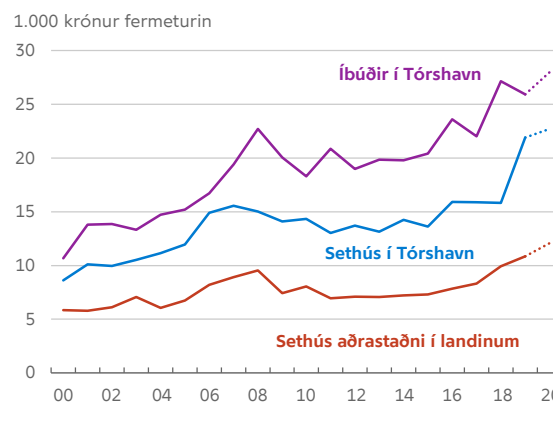
Mynd 10

Viðm.: Inn- og útlán hjá føroyskum kundum í føroyskum bankum. Kelda: Dátufelagsskapur við Finanstilsynet (MFI-hagtølini).

Húsaprísirnir veksa enn

Mynd 11

Viðm.: 2020 fevnir bert um leypanði keyp í árinum; prísirnir í triðja og fjórða ársfjórðingi eru tíska merktir av óvissu. Sethús í restini av landinum er eitt miðal av prísvøkstrinum hjá størri og smærri byggunum. Sandoy og Suðuroy eru ikki íroknaðar.

Kelda: Hagstova Føroya og BankNordik.

12 Talan er um metingar við stórum óvissum.

13 Landsbanki Føroya, Fíggjarligt Støðufesti 2018 (*leinkja*), 2018.

skrivingunum hjá bankunum fyrsta ársfjórðingin, sum taldu 32 milliónir krónur, ella 0,1 prosent av samlaðu útlánunum hjá føroysku bankunum.¹⁴

Í øðrum ársfjórðingi vórðu tap vegna Covid-19 í minni mun, enn áður væntað, staðfest, millum annað orsakað av, at kundarnir frammanundan vóru væl bjálvaðir eftir einum áramáli við búskaparligari framgongd. Tí hevur tað í minni mun verið tørvur á fleiri avsetingum. Fíggjarmarknaðirnir hava harafturat rættað seg aftur eftir stóru niðurgongdina í mars og apríl mánaði. Hóast bankarnir vænta verri úrslit í ár sammett við í fjør, eru útlitini fyri árið sum heild betri, enn bankarnir mettu í byrjanini av øðrum ársfjórðingi.

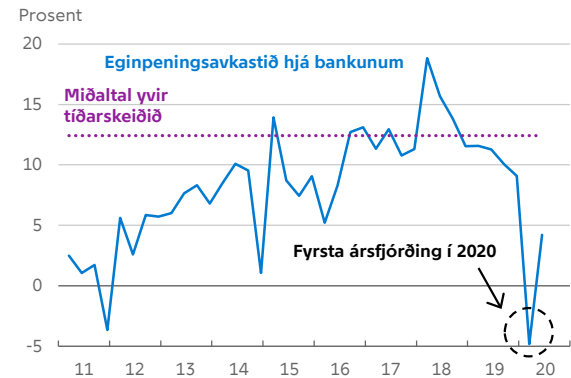
Bjálvingin hjá bankunum vaks inntil Føroyar fóru niður í ferð í vár

Søguliga hava stór sveiggj verið í føroyska búskapinum, og føroyskir bankar hava havt størri niðurskrivingar og tap enn donsku bankarnir, serliga vinnukundum.¹⁵ Hava bankarnir nøktandi kapitalvirdekkning, ella er nóg stórt glopp ímillum krøvini til kapitalin hjá peningastovnunum og veruliga kapitalprosentíð, kann tað fyrirbyrgja, at tap í bankageiranum økja um sveiggini í realbúskapinum.

Frá ársenda 2016 og til mitt í 2019 høvdu føroysku bankarnir eina lækking á í miðal 2,7 prosentstig í kapitalvirdekkningi, sí mynd 13. Tað hendi samstundis sum lánsveitingin vaks og kapitalkrøvini hjá bankunum hækkaðu.¹⁶ Gongdin vendi í seinna hálvári í 2019, tá kapitalvirdekkningurin hjá bankunum aftur fór at hækka. Tað skal setast í samband við, at bankarnir fyrireikaðu seg til øktu kapitalkrøvini. Í vár varð ætlaða hækkingin í systemiska buffaranum, til 3 prosent, tó fyribils útsett og systemiski buffarin er sostatt framvegis tvey prosent, sí kassa 3. Samstundis steðgaði útlánsvøksturinn upp. Samlað sæð hevur tað ført við sær, at kapitalvirdekkningurin hjá bankunum er hækkaður upp aftur meira. Samanumtikið vóru teir føroysku bankarnir væl bjálvaðir, tá Covid-19 rakti samfelagið.

Stór sveiggj í eginpeningsavkastinum hjá bankunum

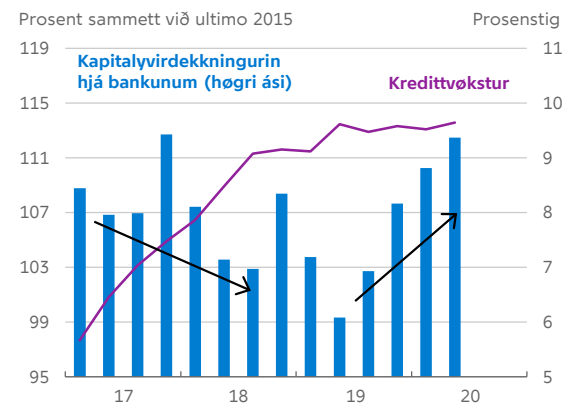
Mynd 12

Kelda: Dátufelagsskapur við Fíggjareftirlitinum.

Kapitalvirdekkningurin hjá bankunum er øktur seinasta árið

Mynd 13

Viðm.: Kapitalvirdekkningurin hjá bankunum uppgjørdur sum munurin ímillum veruliga kjarnukapitalin og kapitalkrøvini mettt í mun til váðafúsu ognirnar. Samlaði kapitalvirdekkningurin hjá teimum fyra peningastovnunum er eitt mettt miðtalt av kapitalvirdekkninginum hjá hvørjum einstøkum banka.

Kelda: Dátufelagsskapur við Fíggjareftirlitinum umframt egnar útrokningar.

14 Íroknað bæði útlán og veðhald umframt niðurskrivingar á eksponeringum hjá føroysku bankunum uttan fyri Føroyar.

15 Det Systemiske Risikoråd, Krav til de færøske banker, Analyse, mars 2020 (leinkja).

16 Tann systemiski buffarin varð hækkaður, og kapitalvarðveitingarbuffarin varð innfasaður.

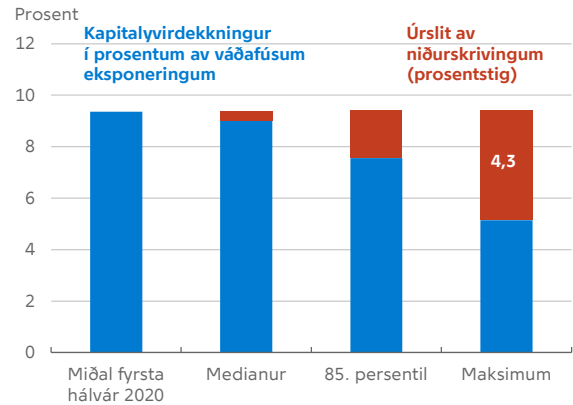
Nýggjastu broytingarnar í fíggarliga eftirlitinum í Føroyum

Kassi 3

- **Broytingar í krøvum fyri SIFI-tilnevning í Føroyum, ið væntandi verða sett í gildi í byrjanina av í 2021.** Væntandi verður eitt lágmark sett fyri nær ein peningastovnur kann sigast at hava systemiskan týðning. Hetta merkir at Norðoya Sparikassi, ið er triðstørsti banki í Føroyum, ikki longur verður SIFI-banki eftir næstu SIFI-tilnevning, sum verður í juni 2021. Uppskot um broyting av treytunum verða í løtuni viðgjørðar í løgtinginum.
- **Ætlaða hækkingin í systemiska buffaranum til 3 prosent varð fyribils útsett tann 19 mars í 2020. Systemiski buffarin er nú á tvey prosent.** Det Systemiske Risikoråd hevur boðað frá, at buffarin í fyrsta lagi verður øktur til 3 prosent í 2021. Harumframt hevur Det Systemiske Risikoråd gjørt av at hava eina ávaringartíð á 12 mánaðar, frá at satsturin til buffaran broytist, til broytingin verður sett í gildi.
- **Fígjareftirlitið hevur langt tíðina fyri nær NEP-krøvini skulu vera uppfyllt** fyri føroyskar peningastovnar við einum hálvum árið, orsakað av negativu fylgjunum av Covid-19 á inntøkurnar hjá peningastovnunum. Krøvini átta formliga verið lokin fyrsta januar í 2025, men er broytt til fyrsta juli í 2025.

Øktar niðurskrivingar minka um kapitallyvirdekkningin hjá bankunum

Mynd 14

Viðm.: Myndin vísir úrslitið, sum ymsu scenariuni hava fyri kapitallyvirdekkningin hjá bankunum. Scenariuni eru grundaði á prosentini á niðurskrivingunum hjá hvørjum einstøkum peningastovni fyri árin 2009 til 2019. T.d. vísir "Maks-scenariiið" úrslitið av samlaða miðallyvirdekkninginum hjá bankunum í dag, um hvør einstakur peningastovnur samstundis varð raktur av sínum størsta. niðurskrivingsprosentí í tíðarskeiðinum 2000 til 2019..

Kelda: Dátufelagsskapur við Fígjareftirlitinum umframt egnar útrokningar.

Stórar niðurskrivingar kunnu tó móguliga minka kapitallyvirdekkningin hjá bankunum, sí mynd 14. Hava bankarnir eitt nú stóra niðurgongd í inntøkum samstundis, er vandi fyri, at yvirdekkningurin hjá summum av peningastovnunum hvørvur heilt.

Bæði stutt- og langtíðar avbjóðingar fyri fíggarliga haldførið

Almenna skuldin¹⁷ er í løtuni lág, og landskassin hevur tí verið førur fyri at styðja upp undir búskapin eftir smeytin í vár. Lægri inntøkur frá skrásetingargjaldi og fallið í oljuprísinum í vár, varð bert partvíst loftað av øktu MVG-inntøkunum, ið komu av øktu nýtsluni hjá føroyingum, og at summarfrítíðin varð hildin heima. Inntøkurnar hjá landskassanum verða tí lægri í ár, enn áður væntað.

Samstundis eru útreiðslurnar hækkaðar, hóast tað er í minni mun samanborið við nógv onnur lond í heiminum. Koronafarsóttin eina hevur økt útreiðslurnar hjá landinum við umleið 1 prosent av BTÚ. Tað kemur millum annað av, at lønarískoyttisskipanin til og við juni mánað varð fíggað av eginpeninginum hjá Arbeiðsloysisskipanini, ALS, sum svarar til 0,5 prosent av BTÚ.

Fíggjarmálaráðið væntar, at undirskotið hjá landskassanum verður 500 milliónir krónur í ár.¹⁸ Stóra undirskotið í ár kemur millum annað av, at Atlantic Airways og Vága Floghavn fingur ein serstakan peningastuðul á 115 mió. kr. Undirskotið kemur eftir einum tíðarskeiði við lágum yvirskotum á almennu salduni, sí mynd 15.

Fyri at tryggja gjaldførið hjá landskassanum, tók Landsbanki Føroya í juni lán fyri 1,6 mia. kr. Almenna skuldin er tí økt frá 41 prosentum av BTÚ í byrjanini

17 Almenn skuld fevnir um land (íroknað tunnilsfeløgini), kommunur og sosialar grunnar.

18 Undirskotið hjá landskassanum fevnir ikki um tunnilsfeløgini.

av árinum til 48 prosent av BTÚ.¹⁹ Skuldin er enn lítil, um hugt verður í altjóða høpi, og rentan á nýggju skuldini er lág.

Umráðandi, at fíggarpolitikkurin stillar konjunktursveiggini

Søguliga hava stór sveiggj verið í føroyska búskapinum. Tað setur stór krøv til fíggarpolitikkin, ið merkir at sparast má í góðum tíðum, fyri at kunna styðja upp undir búskapin og inntøkurnar í ringum tíðum.

Fíggarpolitikkurin í uppgongutíðunum, hevur tó í stóran mun verið konjunkturviðgangandi,²⁰ og búskapurin er enn í einum hákonjunkturi. Landsstýrið átti tí ikki at økt um útreiðslurnar í núverandi løtu, men heldur roynt at styrkt sína fíggarstöðu, tá ið verandi bráðfeingis útreiðslurnar eru horvnar.

Loysn av komandi avbjóðingum eigur ikki at vera útsett

Fólkasamansetingin í Føroyum fer at broytast komandi árin. Fyrst og fremst verður tað eitt vaksandi tal av eldri fólki at uppihalda, sí mynd 16. Hetta er ein avbjóðing fyri mest sum allar búskapir í vesturheiminum.

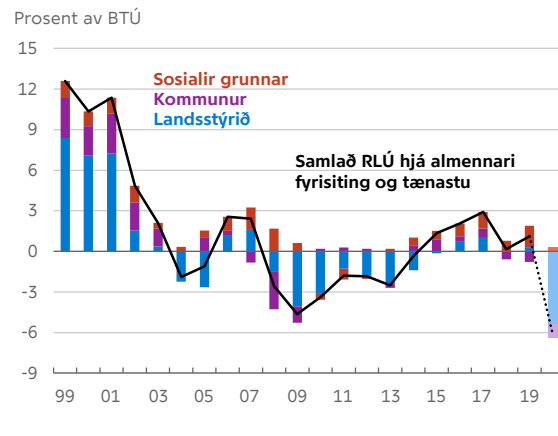
Undir kreppuni í 1990unum og fyrst í 2010unum, var stór fráflyting úr Føroyum, ið bert partvíst varð loftað av tilflyting í eftirfylgjandi hákonjunkturinum. Heldur slík nettofráflyting fram yvir langa tíð, versnar langtíðar fíggarliga haldfærið, eftirsum talið av fólki í arbeiðsørum aldri minnar, ið harvið gevur færri skattainntøkur.

Undir núverandi uppgongutíðum hevur nettotilflutningurin hinvegin verið stórur. Lívskorini í Føroyum eru í dag betri enn tey vóru í 1990unum, og tí er ikki víst, at fráflytingin verður serliga stór, tá búskaparliga gongdin vendir. Tískil valdar stór óvissa um fortreytirnar fyri langtíðar fíggarliga haldfærið.

Óvissan kring útrokningar av fíggarliga haldfærinum merkir tó ikki, at hond ikki skal takast um avbjóðingarnar. Verða broytingar gjørdar í tøkum tíma,

Undirskot hjá almennari fyrisiting og tænastru

Mynd 15

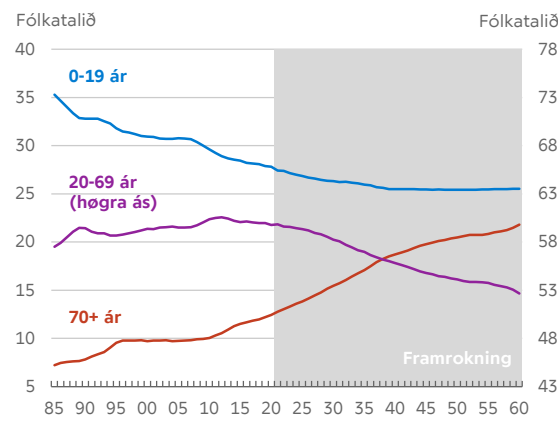

Víðm.: Myndin vísir roknskaparúrslit hjá almennari fyrisiting og tænastru. *Landsstýrið er íroknað tunnilsfeløg. Fyri 2020 er undirskotið tí 1.100 mió. kr., har 600 eru frá tunnilsfeløgnum.

Kelda: Landsbanki Føroya.

Fleiri gomul og færri í arbeiðsørum aldri í framtíðini

Mynd 16

Kelda: Hagstova Føroya og egnar útrokningar.

19 Enn er einki brúkt av gjaldfærinum frá teimum 1,6 milliardum krónunum, og Landsbanki Føroya væntar at rinda ein part av skuldini í juni í 2021.

20 Sí Sune Malthe-Thagaard og Flora Nagy, Arbejdsmarkedet presset af meget lav ledighed, *Danmarks Nationalbank Analyse (Færøsk økonomi)*, nummar 22, novembur 2019 (*leinkja*).

eitt nú í skattaskipanini, kann langtíðar haldfærið tryggjast og medvirka til at styrkja føroyska búskapin.

Møguleikin at krevja inn øðrvísi sløg av skatti, kann loysa nakrar av avbjóðingunum við fíggjarliga haldfærinum. Ognarskattur fyri bústaðir, sum fólk ikki búgva fast í, kundi t.d. økt inntøkurnar. Ognarskattur grundaður á gongdina í sethúsaprísunum verður harumframt ein sjálvvirkandi stabilisatorur fyri bæði realbúskapin og fíggjargeiran, og er sum heild minni skeiklandi, enn nógvir aðrir skattir.

Harumframt verður ein týðandi partur av inntøkunum í Føroyum skaptur av, at fyrirkomandi gagnnýta náttúruframtíð kring Føroyar. Tað, sum er eftir av yvirskotinum hjá fiskivinnuni tá ið útreiðslur²¹ og eitt vanligt avkast til íløgur og eginpening er avroknað, verður rópt tilfeingisrenta. Hóast útrokningarnar av tilfeingisrentuni eru tengdar av óvissu, eigur landsstýrið leypanði at meta um skattamøguleikarnar, so

at avkastið frá tí náttúruframtíðin í Føroyum fellur einum størri parti av fólkinum í lut.²² Í løtuni verður fiskatilfeingið allarhelst ikki skattað nóg høgt.²³

Landsstýrið kann harafturat bøta um bygnaðarlaga, almenna úrslitið við at spara í útreiðslum, sum ikki eru at rokna sum tænaða til borgaran. Ein líðandi minking av rentustuðlinum á 35 prosent vil t.d. hjálpa til við hesum.²⁴

21 Veidiskostnaður fevnir um manningarlønir.

22 Sí t.d. Gregor Schhwerhoff, Ottmar Edenhofer og Marc Fleurbaey, Taxation of Economic Rents, *Journal of Economic Surveys*, 2019 (*leinkja*).

23 Sí t.d. Búskaparráðið, Búskaparfrágreiðing várið, 2020 (*leinkja*).

24 Sí kassa 3 í Sune Malthe-Thagaard og Flora Nagy, Arbejdsmarkedet presset af meget lav ledighed, *Danmarks Nationalbank Analyse (Færøsk økonomi)*, nr. 22, november 2019 (*leinkja*).

UM GREININGINA

Sum ein avleiðing av leiklutinum hjá tjóðbankanum í samfelagnum verða greiningar um búskaparlig og fíggjarlig viðurskifti gjørdar.

Greiningarnar verða givnar út leypanði og fevna m.a. um metingar av aktuelli konjunkturstöðuni og tí fíggjarliga støðufestinum.

Greiningin er sett saman av einari danskari, enskari og føroyskari útgávu. Um ivi er um neyvleikan í týðingini, er tann danska útgávan galdandi.

DANMARKS NATIONALBANK
LANGELINIE ALLÉ 47
2100 KØBENHAVN Ø
WWW.NATIONALBANKEN.DK

Ritstjórnin er liðug
1. desember 2020

Flora Nagy
Senior Bank Analyst
fna@nationalbanken.dk
FINANSIEL STABILITET

Adrian Michael Bay Schmith
Economist
ams@nationalbanken.dk
ØKONOMI OG PENGEPOLITIK

KONTAKT

Ole Mikkelsen
Kommunikations-
og presserådgiver
omi@nationalbanken.dk
+45 3363 6027

SEKRETARIAT
OG KOMMUNIKATION